

Tid til nytænkning?
- overvejelser over den kliniske del af
specialuddannelsen i intensiv sygepleje.

Forfattere og projektgruppe:

*klinisk sygeplejelærer Gitte Trantum Johansen, spl. og SD i Klinisk Sygepleje
og Pædagogik samt i Supervision*

Intensiv afsnit I104, Herlev Hospital

klinisk sygeplejelærer Vibeke Deco, spl. og Master i Professionsudvikling

Intensiv afsnit 303, Gentofte Hospital

*klinisk sygeplejelærer Lisbeth Wolpold, spl. og SD i uddannelse og
undervisning*

Intensiv afsnit Y13, Glostrup Hospital

klinisk sygeplejelærer Ann-Birgit Guldager Nonboe, spl. og SD i Ledelse,

Master i Læreprocesser, Neurointensiv afsnit H17, Glostrup Hospital

Resumé

Rapporten præsenterer og evaluerer et læringsprojekt tilknyttet specialuddannelsen for sygeplejersker i intensiv sygepleje. Projektet foregik i specialuddannelsens 2.del i de sidste 12 måneders teoretiske og klinisk kombinerede uddannelse.

Fremtidens behov for specialuddannede intensive sygeplejersker i det danske sygehusvæsen inspirerede projektgruppen til at se nærmere på muligheden for at opkvalificere sygeplejerskerne ved justering af teoretisk indhold og læringsmetoder i specialuddannelsen.

Læringsprojektforløbet er evalueret på baggrund af en delvis anonymiseret kvantitativ undersøgelse med åbne og lukkede svarmuligheder og er bearbejdet af den samlede projektgruppe.

Konklusion viser, at det er muligt at udvikle sygeplejerskernes faglige og personlige kompetencer ved at give mulighed for fordybelse i udvalgte emner med samtidig fokus på brugen af evidensbaseret viden og sygepleje. Således har de øgede kompetencer vist sig anvendelige i hverdagen både i klinisk praksis, ved udarbejdelse af den skriftlige opgave ved specialuddannelsens afslutning samt inspireret til kvalitetsudvikling i egen afdeling efter uddannelsens afslutning.

Endelig har projektet inspireret til nytænkning af teoretisk indhold i specialuddannelsens 2. kliniske del.

Baggrund

Det intensive speciale har mange udviklingspotentialer. Ét af områderne er det naturvidenskabelige kundskabssyn, der i mange år har præget specialuddannelsen i intensiv sygepleje. Hvis den intensive sygepleje skal være systematisk funderet på evidensbaseret viden, og hvis faget gerne vil have sygeplejersker til at forske i specialets mange ubeskrevne områder, så må der nødvendigvis i specialuddannelsesforløbet stimuleres en interesse og lyst til at indhente de fornødne kundskaber. Læringsprojektet var tænkt som en katalysator for denne proces.

Den cirkulære bestemte specialuddannelse i intensiv sygepleje (1) består af to studiedele af tilsammen 18 måneders varighed. I anden del af specialuddannelsen, som strækker sig over 12 måneders klinik, indgår et 6 ugers praktikophold på et opvågningsafsnit. Det daværende ”Lokale specialuddannelsesråd for sygeplejersker i intensiv sygepleje” i Københavns Amt, som nu er erstattet af det ”Lokale Specialuddannelsesråd i Region Hovedstaden,” accepterede, at 2 uger af opvågningspraktikken, blev inddraget til projektets gennemførelse over en toårig periode. Projektet blev døbt ”Læringsprojekt” og kan læses i henhold til ref. 2.

Målet med læringsprojektet var at udvikle eksisterende og nye handlekompetencer indenfor det intensive speciale. Specialets kompleksitet stiller høje krav til sygeplejerskens faglige og personlige kompetencer. Derfor valgte metoden problembaseret læring med det formål at:

- sættes fokus på at opnå selvindsigt
- tilrettelægge et forum for øget handlingskompetence indenfor svære etiske problemstillinger

- øve kritisk tekstanalyse
- arbejde praktisk med evidens begrebet i udarbejdelsen af kliniske/administrative vejledninger og instrukser
- udvikle evner til at samarbejde med og respektere andres synspunkter gennem gruppearbejde
- arbejde målrettet med emner indenfor det intensive speciale, der kunne lede frem til den skriftlige opgave, der skal skrives ved uddannelsens afslutning

Projektgruppens ønske om at udvikle den intensive sygeplejerskes kundskabs- og handlekompetencer stemmer overens med specialuddannelsens cirkulære, jf. mål om at bedre kvaliteten i sundhedsydelserne. Ligeledes har den nye professionsuddannelse i sygepleje bl.a. fokus på projekt- og forskningsorienterede områder. Derfor må specialuddannelsen nødvendigvis videreudvikles, så den kan bygge videre på de kompetencer, sygeplejersken har erhvervet gennem sygeplejefagets grunduddannelse.

Konsekvensen heraf er, at forskellige faglige sygeplejeopgaver systematisk baseres på evidensbaseret viden i takt med at de forskellige områder beskrives og dokumenteres. Der er derfor lagt op til muligheden for også at få det intensive speciales blødere værdier beskrevet, så praksis hele tiden bygger på veldokumenterede kvalitative og kvantitative forskningsresultater.

Indhold, tilrettelæggelse og proces:

Projektgruppen forestod udarbejdelsen af projektbeskrivelse, planlægning og afholdelse af undervisning samt evaluering.

Det tidligere uddannelsesprogram i 2. del af specialuddannelsen (3) indeholdte følgende emner:

1. Simulationsbaseret undervisning til den kritisk syge voksne patient (2 dage)
2. Praksisbeskrivelsesdage (3 dage)
3. Opgavevejledningsdag (1 dag)

Læringsprojektet indeholdte følgende emner:

1. Litteratursøgning (1 dag)
2. Sygeplejeteoretikere (2 dage)
3. Projektarbejde omkring praksissituationer (5 dage)
4. Opgavevejledning(1 dag)
5. Kvalitetsudvikling (3 dage)
6. Simulationsbaseret undervisning til det kritisk syge barn (1 dag)
7. Simulationsbaseret undervisning til den kritisk syge voksne patient (2 dage)

Nedenstående præsenteres kort indholdet af de *nye emner* i læringsprojektet:

Litteratursøgning bestod af individuelle øvelser i søgeteknikker og søgemaskiner i sygeplejerelevante databaser med mulighed for vejledning med konsulentbistand.

Formålet var at introducere og guide kursisterne i søgning i bibliografiske databaser samt introducere til forskellige søgeteknikker og søgemaskiner.

Sygeplejeteoretikerne Dorthea Orem, Virginia Henderson, Kari Martinsen, Katie Eriksson og Jocalyn Lawler udvalgte på grund af deres anvendelse og aktualitet i grunduddannelsen samt på baggrund af deres syn på sygepleje, et syn projektgruppen skønnede foreneligt med intensiv praksis.

Med udgangspunkt i et komplekst patientforløb var formålet at udvikle den intensive sygeplejerskes handlekompetence, ved at lade denne blive inspireret af

sygeplejeteoretikere og kritisk fortolke deres tekster således, at forståelse og handling kobles til den udførte intensive sygepleje.

I **Projektarbejdet** kunne kursisterne vælge at sætte fokus på psykosociale mekanismer eller fordybe sig i et emne. Dette emne kunne eksempelvis være en viderebearbejdelse af etiske problemstillinger fra sygeplejerskens egen praksis. Oplægget blev efterfølgende præsenteret og diskuteret i fælles forum.

Formålet var at kursisterne udviklede selvindsigt og indsigt i etiske dilemmaer, træning i at finde alternative handlemåder i forhold til en selvvalgt problematik, træning i at etablere personlig kontakt samt at kommunikere, samarbejde, at respektere andres synspunkter og evt. løse konflikter.

I **Kvalitetsudvikling i intensiv sygepleje** blev kvalitetsudviklingens betydning, begrebsafklaring, vurdering af eksisterende vejledninger samt anvendte skabeloner til klinisk/administrative vejledninger og instrukser gennemgået.

Herefter udarbejdede kursisterne en klinisk vejledning eller instruks, der efterfølgende skulle godkendes og implementeres i egen afdeling. Formålet var at kursisten lærte at arbejde systematisk med vurdering og udvikling af kvaliteten i intensiv sygepleje ud fra et sundhedsfagligt og/eller organisatorisk perspektiv evt. med inddragelse af patientens/pårørendes oplevelse af kvaliteten

Ved **simulationsbaseret undervisning i pleje af kritisk syge børn** blev kursisterne trænet i praktiske færdigheder samt klinisk beslutningstagen i plejen af børn. Efterfølgende afholdtes debriefing med supervision (4).

Formålet var at kursisten blev trænet i at opnå øget handlekompetence, kunne anvende erhvervede teoretiske kundskaber i konkrete handlinger og implementerede algoritmer, udvise rationel adfærd ved komplekse situationer samt kommunikere hensigtsmæssigt med samarbejdspartnere, herunder barnets forældre.

Praktikophold på opvågningsafsnittet i projektperioden

Det var et krav fra specialuddannelsesrådet, at kursisterne skulle nå målene for praktikopholdet på 4 uger frem for de gældende 6 uger. Hvis en kursist ikke nåede målene, kunne en evt. forlængelse af praktikopholdet blive aktuelt efter aftale med uddannelsesstedets leder og uddannelsesansvarlige.

Evaluering af projektforløbet.

Projektforløbet blev afsluttet pr. 31.12.07 med deltagelse af i alt 25 sygeplejersker fordelt på 3 hold med 6 - 12 deltagere på hvert hold. Der var oprindeligt kalkuleret med 34 projektdeltagere, men pga. begyndende rekrutteringsproblemer af sygeplejersker til de intensive afdelinger var det ikke muligt at opnå større deltagerantal.

Projektforløbet blev evalueret på baggrund af en delvis anonymiseret kvantitativ undersøgelse med åbne og lukkede svarmuligheder. Følgende svarmuligheder blev anvendt: *virkelig god/god/dårlig* og *ja/nej* med en supplerende mulighed for kommentarer/bemærkninger. Spørgeskemaet blev udleveret efter hvert projektemne og opgjort efter hvert hold.

Nedenstående skema giver et samlet overblik over spørgsmålene.

Spørgsmål

1. Hvordan har du oplevet undervisningen i litteratursøgning?
2. Hvordan vurderer du din evne til at litteratursøge nu?

3. Hvordan har du oplevet oplægget omkring sygeplejeteorier?
4. Hvordan vurderer du din evne til at gøre brug af teorierne i praksis?

5. Hvordan har du oplevet studiedagene til udarbejdelse og præsentation af et fagligt emne?
6. Hvordan vurderer du din evne til at omsætte den viden, du har fået gennem projektarbejdet?

7. Hvordan har du oplevet den simulationsbaseret undervisning omkring børn?
8. Hvordan vurderer du, at kunne bruge din viden?

9. Hvordan har du oplevet kvalitetsudviklingsopgaverne?
10. Hvordan vurderer du din evne til at indgå i kvalitetsudviklingsopgaver?

Supplerende spørgsmål til hvert emne:

- A. Har der været afsat tilstrækkelige vejlederressourcer?
- B. Er du blevet vejledt ud fra dine behov?
- C. Hvordan er evt. utilstrækkeligheder blevet håndteret?
- D. Hvordan var din egen studieindsats?
- E. Har du ideer til at forbedre dagen?
- F. Er målene nået for praktikperioden på opvågningsafdelingen?

I denne rapport omfatter databearbejdningen kun læringsprojektets nye emner.

Besvarelsesprocenten har været 67-100 % med variation fra såvel hold til hold og internt på holdene projektdagene imellem.

Af hensyn til sammenligneligheden mellem holdene - og dermed læringsprojektets validitet og reliabilitet - blev der i projektforløbet kun foretaget enkelte mindre justeringer opstået som følge af nødvendigheder. Her kan ex. i **litteratursøgning** nævnes et uønsket skift af underviser fra et hold til det næste. Dette afspejlede sig straks i evalueringen af den oplevede undervisning. Men på trods heraf oplevede 3 ud af 5 projektdeltagere udbyttet af dagen som god/virkelig god. Dette kan tilskrives de praktiske øvelser med litteratursøgning, der var planlagt. Den generelle evaluering af litteratursøgningstimerne ved læringsprojektets afslutning har vist en positiv tendens, hvor ny viden og det generelle udbytte af timerne er blevet anvendt på de efterfølgende projektdage. **Sygeplejeteoridagene** viste en positiv udvikling gennem holdene, hvilket bl.a. kan tilskrives reduktion i det udleverede materiale til forberedelse. På det første hold vurderede henholdsvis 6 kursister efterfølgende deres evne til at bruge

sygeplejeteoriene i praksis som gode og 1 som dårlig. På det følgende hold vurderede 7 ud af 7 deres evne som virkelig gode/gode. Den mere overskuelige mængde materiale bevirkede en bedre indsigt i materialet til en mere dybdegående diskussion ved gruppearbejde og fremlægning.

I **projektdagene** med fordybelse i et fagligt emne kan der ses en positiv tendens. På det første hold har 10 ud af 10 projektdeltagere oplevet udbyttet som godt og de efterfølgende hold har 3 ud af 5 oplevet dagene som henholdsvis virkelig gode og gode. Eksempelvis har fordybelsen tilskyndet flere kursister til at arbejde videre med det valgte emne i den senere udarbejdede skriftlige opgave.

Kvalitetsudviklingsdagene med udarbejdelse af kliniske vejledninger og instrukser har også vist en positiv tendens ved at 9 ud af 12 projektdeltagere på det første hold til 4 ud af 5 mulige på det sidste hold har oplevet deres evne som virkelig gode/gode til at indgå i kommende kvalitetsudviklingsopgaver.

Den **simulationsbaserede undervisning i børn** har vist en positiv tendens gennem hele projektforløbet. Således har 7 ud af 9 kursister på det første hold og 4 ud af 5 på det sidste hold oplevet den erhvervede viden meget anvendelig til at udvikle deres praktiske færdigheder med skabelse af større ro og tryghed i akutte situationer samt på konstruktiv vis at indgå i samarbejdet med forældre til det kritisk syge barn.

Evalueringen af **opvågningspraktikken** har vist, at vejlederne i opvågningsafdelingen oplevede praktikperioden meget presset, men at alle kursister nåede målene i den reducerede praktiktid på tilfredsstillende vis. Dette forudsatte at vejlederne fik planlagt og koordineret uddannelsesforløbet optimalt på den kortere tid.

Konklusion

Læringsprojektet har været en lærerig proces for kursisterne, hvor kombinationen af både proces- og resultatorienterede elementer har vist sig meget anvendelig.

For projektgruppen har der vist sig udfordringer med at håndtere utilstrækkeligheder i såvel undervisningssituationer som ved gruppearbejde.

Eksempelvis var det overraskende for projektgruppen, at der i flere af de planlagte gruppearbejder internt i gruppen meget hurtigt blev foretaget delegering af opgaver. Dette bevirkede en større individuel bearbejdning med nedprioritering af gruppediskussioner til følge. Dette kunne være et udtryk for at ex. projektdagene var tilrettelagt med fokus på processen frem for et konkret resultat. En anden formodning kan være, at kursisterne er præget af den resultatorienterede praksis, som kendetegner intensiv pleje og behandling.

Med en besvarelsesprocent på > 67 % burde undersøgelsesmaterialet være tilstrækkeligt til at foretage generaliseringer, men af hensyn til det lave deltagerantal vil projektgruppen med nedenstående betragtninger blot beskrive nogle tendenser.

De positive tendenser i evalueringerne viser en udvikling af kursisternes kompetence på mellem 80-100 % mod en ønsket kompetenceudvikling på 90% af besvarelserne.

Kun på en enkel projektdag og for et enkelt hold gjorde en 60 % kompetenceudvikling sig gældende. Samtidig har det været muligt fortsat at nå målene for praktikperioden på opvågningsafdelingen med den reducerede praktiktid.

Med projektets formål om at undersøge, hvorvidt de teoretiske og kliniske færdigheder kan udvikles ved at give mulighed for fordybelse i udvalgte emner viser der sig en positiv tendens. Flere af kursisterne er blevet positivt overraskede

over dages udbytte og ikke mindst, hvordan viden har vist sig anvendelig i hverdagen i såvel klinisk praksis, ved uddannelsesforløbets afslutning med udarbejdelse af den skriftlige opgave samt inspireret til kvalitetsudvikling i egen afdeling efter uddannelsens afslutning.

Om læringsprojektet kan medvirke til at tilpasse den kliniske uddannelse til de ændrede samfundsmæssige forventninger med fokus på kommunikation/dialog samt krav om rationalitet og effektivitet er uvist på nuværende tidspunkt. Men læringsprojektet har givet mulighed for fordybelse i udvalgte emner og skabt fokus på brugen af evidensbaseret sygepleje med henblik på udvikling af såvel personlige som faglige kompetencer. På denne måde har læringsprojektet medvirket til at sætte en proces i gang omkring udvikling af kursisternes faglige og personlige kompetence, der kan medvirke til udvikling sygeplejefaget.

Perspektivering

Evaluering af læringsprojektets gennemførelse rejser flere spørgsmål:

Er mål og rammer for specialuddannelsens gennemførelse som beskrevet i

Cirkulæret fortsat relevante og realistiske i forhold til forventede krav til intensivsygeplejerskers kompetencer?

Er tiden inde til at se nærmere på indholdet i Cirkulæret, herunder om mulighed

for at reducere praktikopholdet på opvågningsafsnittet til studiedage og

konvertere praktiktiden til at styrke handlekompetencer indenfor intensiv praksis?

Med fremtidens behov i det danske sygehusvæsen for specialuddannede

sygeplejersker set i forhold til det reelle behov for intensive sengepladser (5), ser

projektgruppen i relation til læringsprojektet nødvendigheden i at opkvalificere og

justere læringsmetoder i uddannelsen.

I dag er der både rekrutterings- og fastholdelsesproblemer på de intensive afdelinger og på baggrund af den medicinske og teknologiske udvikling favner intensiv sygeplejepraksis i dag så komplekse sygepleje- og behandlingsmæssige problemstillinger, at tid og rum til fordybelse i fagets kundskaber er en forudsætning for at nå relevante læringsmål. På samme vis anses justering af læringsmetoderne nødvendige for at sygeplejersker kan opnå kvalificerede kompetencer af faglig, etisk og kommunikativ karakter. Dette mener projektgruppen er relevante argumenter for at se nærmere på Cirkulærets indhold med henblik på revision.

Ovenstående er også i overensstemmelse med den reviderede ”Dansk kvalifikationsramme for videregående uddannelser” (6) og sygeplejerskeuddannelsens overgang til grad af professionsbachelor. Her beskrives nationale og internationale krav til kompetencemål som praksiskompetencer af intellektuel og faglig karakter, herunder professionel etik. Læringsområder, som projektgruppen netop ser et særligt behov for at styrke indenfor specialuddannelsen og i særdeleshed på baggrund af vilkår i intensiv sygepleje praksis i dag.

Erfaringerne fra læringsprojektet har endvidere inspireret til det reviderede undervisningsindhold i specialuddannelsens 2. kliniske del, som i forbindelse med regionsdannelsen er samordnet for hele Region Hovedstaden.

Referencer

1. Sundhedsstyrelsens cirkulære nr. 92 af 26. juni 1997. Cirkulære om specialuddannelsen for sygeplejersker i intensiv sygepleje.
2. <http://www.herlevhospital.dk/menu/Job+og+uddannelse/Uddannelse/Uddannelser/Uddannelse+liste/Intensivsygeplejerske/Intensivsygeplejerske.htm>
” Læringsprojekt”
3. Uddannelsesordning for den kliniske del af specialuddannelsen for sygeplejersker i intensiv sygepleje. Københavns Amt. Maj 2004
4. www.herlevsimulator.dk
5. Espersen K et al. Kapaciteten på danske intensivafdelinger - et national survey af kapacitet, aflysninger og overflytninger af kritisk syge patienter. Ugeskrift for læger 2007;169(8):712-716
6. Undervisningsministeriet. Dansk kvalifikationsramme for videregående uddannelser. 1.juli 2008